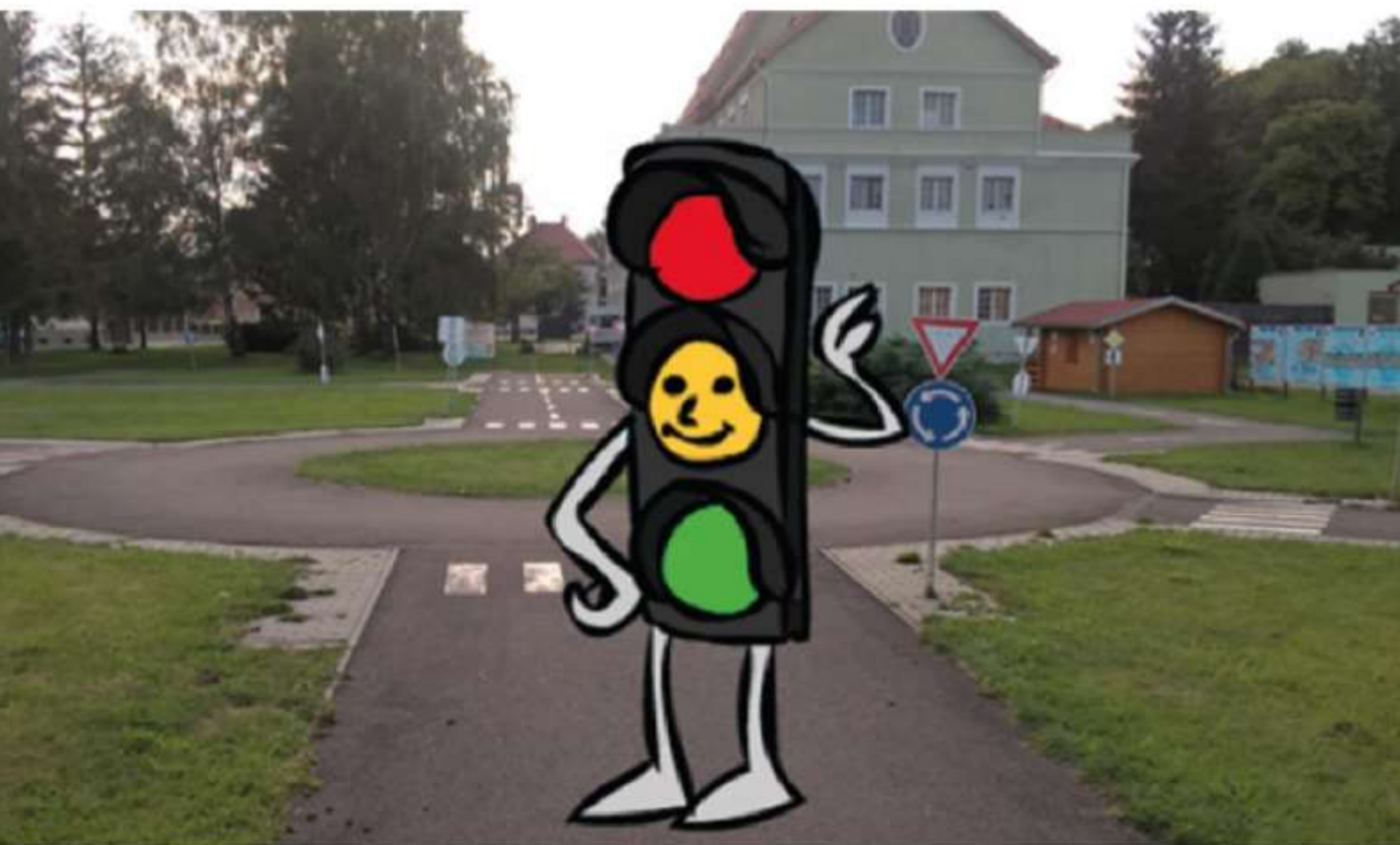

Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.

METODIKA

Metodika jednotné výuky
na dopravním hřišti

Úvod

Dopravní výchova je povinnou součástí vzdělávání již od roku 1934. V rámci nového školského zákona v roce 2004 byly základními kurikulárními dokumenty v systému vzdělávání České republiky stanoveny rámcové vzdělávací programy. Tyto dokumenty, které jsou závazné pro všechny školy od předškolního po střední vzdělávání, je třeba postupem času aktualizovat, protože požadavky na výchovu a vzdělávání se ze strany společnosti na základě jejího vývoje mění.

Poslední změnou prošel Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání v roce 2013, ve kterém byla rozšířena bezpečnostní témata, tedy i témata z oblasti dopravní výchovy, a to na základě Národní strategie bezpečnosti silničního provozu na roky 2011-2020.

DOPRAVNÍ NEHODY DĚTÍ DO VĚKU 11 LET V ROCE 2016

dopravní nehody dětí:	usmrceno	těžce zraněno	lehce zraněno
vozidla – děti cestující	10	43	1158
chodci	2	57	475
celkem	12	100	1 633

Tabulka 1: Dopravní nehody dětí do 11 let - celkem v roce 2016

Zdroj: ŘSDP Policie ČR, CDV

vozidla:	usmrceno	těžce zraněno	lehce zraněno
malý motocykl	-	-	1
motocykl	-	-	7
osobní automobil bez přívěsu	10	27	850
osobní automobil s přívěsem	-	-	13
nákladní automobil	-	-	16
nákladní automobil s návěsem	-	-	1

autobus	-	2	115
tramvaj	-	-	4
trolejbus	-	-	7
jiné motorové vozidlo	-	-	1
jízdní kolo	-	12	137
povoz, jízda na koni	-	-	1
jiné nemotorové vozidlo	-	2	2
jiný druh vozidla	-	-	3
Celkem	10	43	1 158

Tabulka 2: Dopravní nehody dětí do 11 let v roce 2016 dle dopravního prostředku

Zdroj: ŘSDP Policie ČR, CDV

osoby v osobním automobilu (bez, i s přívěsem)	usmrceno	těžce zraněno	lehce zraněno
připoutaná bezpečnostními pásy	2	7	215
nepřipoutaná bezpečnostními pásy	-	1	12
sedící v dětské autosedačce	8	18	616
vozidlo nevybaveno dětskou autosedačkou	-	-	9
airbag v činnosti	-	1	11
celkem	10	27	863

Tabulka 3: Dopravní nehody dětí do 11 let dle použití zádržného systému

Zdroj: ŘSDP Policie ČR, CDV

situace v místě nehody	usmrceno	těžce zraněno	lehce zraněno
vstup chodce na signál „VOLNO“	-	-	10
vstup chodce na signál „STŮJ“	-	-	11
vstup chodce do vozovky v blízkosti přechodu (do 20 m)	-	1	10
přecházení po vyznačeném přechodu	-	15	125

přecházení těsně před nebo za vozidlem stojícím v zastávce	-	2	11
přecházení těsně před nebo za parkujícím vozidlem	-	6	52
chůze, stání na chodníku	-	3	10
chůze po správné straně	-	-	5
chůze po nesprávné straně	-	-	4
přecházení mimo přechod (20 a více metrů od přechodu)	-	19	112
jiná situace	2	11	125
celkem	2	57	475

Tabulka 4: Dopravní nehody dětí do 11 let – chodci

Zdroj: ŘSDP Policie ČR, CDV

Z výše uvedených tabulek je vidět, že dopravní výchova je zcela neopominutelnou součástí vzdělávání dětí.

Dopravní nehody dětí jako cestujících ve vozidle jsou zaviněny nepoužitím dětského zádržného systému, případně nevhodným použitím dětského zádržného systému – nevytnutí airbagu z činnosti. Tato chyba je ovšem chybou řidiče a nikoliv dítěte.

Dítě v roli chodce je vystaveno nejvyššímu nebezpečí na přechodu pro chodce, i když jeho chování je správné. Zde hraje velkou roli nepozornost řidičů, jejich nesprávné chování vůči chodcům na přechodu pro chodce.

Nejvyšší míra zavinění dopravních nehod s následkem na zdraví i životech je způsobena v osobním vozidle (viz Tabulka 3).

Proto je nezbytné děti stále vzdělávat v oblasti bezpečného chování, a to nejen v roli chodce, ale také cestujícího ve vozidle.

Vzdělávání v České republice v rámci předškolního, základního a středního vzdělávání je zastřešeno kurikulárními dokumenty nazvanými rámcový vzdělávací program. Tyto programy upravují základní požadavky na výsledky vzdělávání dětí a žáků a požadované kompetence, které má žák obsáhnout. Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání,

spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti. Do všech těchto úrovní vzdělávání je zařazena dopravní výchova.

S problematikou dopravy by se žáci měli setkávat již na I. stupni ve vzdělávací oblasti se širokým záběrem nazvané „Člověk a jeho svět“. Konkrétně v tematickém okruhu „Místo, kde žijeme“ jsou žáci seznamováni například s dopravní sítí v místě, kde žijí. Okruh „Místo, kde žijeme“ je věnován mimo jiné i bezpečnosti dopravy, kdy se žáci mají naučit vnímat dopravní situaci, správně ji vyhodnotit a vyvodit odpovídající závěry pro své chování v roli chodce a cyklisty (RVP ZV str. 40).

Dopravní výchova se prolíná také vzdělávací oblastí „Výchova ke zdraví“. Jedním z očekávaných výstupů v tematickém oboru „Výchova ke zdraví“ je, že žák „*projeví odpovědné chování v rizikových situacích v dopravě, předcházení rizikovým situacím v dopravě a v dopravních prostředcích*“, dále „*aktivně dokáže předejít situacím ohrožujícím zdraví a osobní bezpečí a v případě potřeby dokáže poskytnout adekvátní první pomoc*“. Okrajově se dopravní výchova prolíná i tematickým oborem „Tělesná výchova“, jehož součástí je turistika a pohyb v přírodě, kdy se žáci při přesunu učí chování v dopravních prostředcích.

Dopravní téma se může zařadit v rámci vzdělávacích oblastí

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

1. DOPRAVNÍ VÝCHOVA A PEDAGOGICKÝ PROCES

Dopravní výchova je specifická část vzdělávání, která má žáky připravit na řešení dopravních situací především v roli chodce a cyklisty. Je také východiskem pro budoucí roli – roli řidiče. Celý vzdělávací proces by měl být veden s vědomím, že žáci by si měli od nejútlejšího věku osvojovat správné návyky v řešení dopravních situací a postupně si budovat tzv. „hodnotový

system“. Získání řidičského oprávnění by mělo završovat proces tohoto vzdělávání. Většinou je to možné jen na středních odborných školách automobilního zaměření.

Problém je s odbornou přípravou pedagogů pro výuku dopravní výchovy. Na některých školách je v rámci školního vzdělávacího programu vyčleněna hodinová dotace i pro výuku dopravní výchovy jako samostatného předmětu. Učí ji většinou učitelé, kteří si v rámci svého úvazku doplňují úvazek, tedy bez potřebného vzdělání. Většinou pedagogové absolvují krátká školení pod hlavičkou KIVIC apod. Odborná školení jsou také organizována Ministerstvem dopravy, samostatným oddělením BESIP, a Národním institutem pro další vzdělávání (NIDV).

1.1 Učební materiály

Ministerstvo dopravy – samostatné oddělení BESIP připravilo pro výuku dopravní výchovy aktuální učební materiály, které zohledňují potřeby škol či školských zařízení v této oblasti a plně korespondují s rámcovými vzdělávacími programy. Školy mohou využít učebnice, pracovní sešity, výukové stojany nebo i interaktivní podobu těchto vzdělávacích materiálů s množstvím pracovních aktivit a cvičení (s využitím PC, tabletů, interaktivních tabulí, mobilních telefonů atd.). Základní pomůckou pro edukativní proces je výuková řada pro dopravní výchovu, kterou vytvořilo oddělení BESIP MD ve spolupráci s Nakladatelstvím Fraus. Tato výuková řada pokrývá věk dětí od 3 do 15 let, tj. jak předškolní výuku v mateřské škole, tak výuku na základní škole (I. a II. stupeň). Učebnice pro I. i II. stupeň základní školy je certifikována schvalovací doložkou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Velkým přínosem je metodický manuál pro pedagogy v elektronické podobě.

Přestože školení pedagogů v oblasti dopravní výchovy je věnována péče, není odborná příprava učitelů na takové úrovni, jakou problematika vyžaduje.

V současnosti je kladen důraz na vzdělávání v předškolním věku dítěte. Existuje mnoho vzdělávacích materiálů. Jako příklad uvádíme portfolio výukových materiálů pro mateřské školy, které připravilo Ministerstvo dopravy - samostatné oddělení BESIP.

Každá pedagogická specializace, resp. učitelská kvalifikace, je pro výuku určitého předmětu získávána studiem, které připravuje budoucího učitele/učitelku po odborné stránce právě pro výuku daného předmětu. V případě dopravní výchovy v ČR dosud neexistují kvalitní akreditované studijní programy vyučované na pedagogických fakultách a ostatních fakultách připravujících budoucí učitele. Stávající učitelé v majoritní míře svoji „specializaci“ získávají jen doplňkovým školením, realizovaným buď Centrem služeb pro silniční dopravu, s.p.o. (organizační složka MD) nebo přímo řízenou organizací MŠMT, kterou je NIDV, případně jinými vzdělávacími organizacemi.

1.2 Jen „dopravní výchova“?

Dopravní výchova je stále vnímána jen jako výseč celého komplexu problematiky v oblasti bezpečnosti v dopravě. Žáci jsou edukováni v oblasti správného chování a problematika bezpečnosti v dopravě je zúžena pouze na „správné“ chování. Samozřejmě základem je chovat se tak, aby nedošlo ke zranění v souvislosti s provozem na pozemních komunikacích. K tomu nepřímo i nutí učební materiály, které jsou pro výuku dopravní výchovy připravovány a jsou k dispozici. Bezpečnost v dopravě v širším pojetí se dotýká i oblastí vzdělávání, které nejsou zahrnuty do současných vzdělávacích materiálů a není s nimi ani počítáno. Zvláště na druhém stupni základních škol se jeví jako nezbytné zahrnout problematiku dopravní výchovy do kontextu dalších vzdělávacích oblastí – viz výše. Zúžit problém jen na chování se jeví trochu příliš zjednodušený pohled na širokou oblast, která zahrnuje mnohem přitažlivější a současná témata, než je jen bezpečné chování v dopravě.

Pedagogové mají často problém se zařazením DV do ŠVP, pokud nechtějí zachovat vzdělávací obory navržené v RVP (vhodnější název by byl výchova k bezpečnosti v dopravě) a neví, jak s touto tematikou pracovat.

Doprava v sobě zahrnuje vzdělávací oblasti, do kterých je na základní škole možné aplikovat i dopravní výchovu.

2. VZDĚLÁVACÍ OBLASTI V ZÁKLADNÍ ŠKOLE, KAM LZE ZAŘADIT DOPRAVNÍ VÝCHOVU

VZDĚLÁVACÍ OBLAST:

MATEMATIKA A JEJÍ APLIKACE - možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

nejrůznějšími druhy výpočtů, které jsou potřebné a využitelné v praxi

VZDĚLÁVACÍ OBLAST:

ČLOVĚK A PŘÍRODA

Vzdělávací obor

Fyzika - možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

základní znalosti o pohybu přenesené do praxe (bohužel mnohdy je právě neznalost základních fyzikálních zákonů do praxe příčinou dopravních nehod)

Vzdělávací obor

Zeměpis - možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

plánování tras, orientace v prostoru a další úkony aplikační sféry problematiky zeměpisu

Vzdělávací obor

Přírodopis (biologie) možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

vliv provozu dopravních prostředků na zdraví člověka, exhalace, zdravý pohyb, význam smyslového vnímání, lidé s handicapem atd.

Vzdělávací obor

Chemie - možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

fosilní paliva - ropa, vznik, přeměna na palivo, chemické děje v motoru, apod.

VZDĚLÁVACÍ OBLAST:

ČLOVĚKA SPOLEČNOST

Vzdělávací obor

Dějepis – možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

historie dopravy a její vývoj, časová osa atd.

významné osobnosti v automobilovém průmyslu (Laurin a Klement atd.) české a světové

Vzdělávací obor

Výchova k občanství – možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

evropské pojetí dopravy jako celku, respektování odlišností

VZDĚLÁVACÍ OBLAST:

UMĚNÍ A KULTURA

Vzdělávací obor

Hudební výchova - možný obsahu vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

zvuky dopravy

hluky a ruchy z dopravy

Vzdělávací obor

Výtvarná výchova

VZDĚLÁVACÍ OBLAST:

ČLOVĚK A ZDRAVÍ

Vzdělávací obor

Tělesná výchova

první pomoc, pohyb v dopravních prostředcích – cyklistika

Vzdělávací obor

Výchova ke zdraví - možný obsahu vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

pohyb jako prevence kardiovaskulárních onemocnění, volnočasové aktivity jako prevence užívání návykových látek

VZDĚLÁVACÍ OBLAST:

ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE

Možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

práce v dopravě jako profese – přínosy a zápory práce v dopravě, povolání související s dopravou a přepravou (zaměření se na méně známé profese)

VZDĚLÁVACÍ OBLAST:

JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE

Vzdělávací obor

Český jazyk a literatura – možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

dopravní prostředky v české a světové literatuře, vývoj dopravy očima spisovatelů

Sloh - zařazení rozboru článků z webu či v tiskovinách z oblasti dopravy (nehody apod.) zaměření na rozvoj slovní zásoby, vyjadřovacích schopností, vytvoření zpráv pro školní web apod.

Vzdělávací obor

Cizí jazyk (další cizí jazyk) - možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

Doprava ve státech, kde se mluví vyučovacím jazykem dopravní prostředky - slovíčka, dopravní terminologie jako nezbytnost pro komunikaci

VZDĚLÁVACÍ OBLAST

INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE,

Možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

Vyhledávání aktuálních informací souvisejících s dopravou a přepravou

Orientace ve vyhledávání dopravních spojů – letecká doprava, železniční, autobusová, MHD

komunikační technologie v dopravě – chytrá zastávka apod.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

VÝCHOVA K MYŠLENÍ V EVROPSKÝCH A GLOBÁLNÍCH SOUVISLOSTÍ

Možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

Celosvětový přesah problematiky dopravy a znečištění plynoucí z dopravy jako globální problém, exhalace

Plánování dopravy budoucnosti

Využití zdrojů obnovitelné energie

ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

Doprava a životní prostředí, udržitelnost dopravy

OBLAST OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVY A VÝCHOVY K SOCIÁLNÍM DOVEDNOSTEM

Možný obsah vzdělávacího oboru s přihlédnutím k DV (učivo)

Člověk v různých sociálních rolích – role současné a budoucí, např. role řidiče, chodce a jeho vztah k ostatním účastníkům provozu na PK, modelové situace, řešení situací

VÝUKA NA DOPRAVNÍM HŘIŠTI – VÝUKA PRO PRAKTICKÉ ZNALOSTI A DOVEDNOSTI

Návrh okruhů pro výuku a výcvik pro dopravní hřiště je vytvořen v návaznosti na učebnici Dopravní výchova (MD - BESIP + Nakladatelství Fraus) a s přihlédnutím k výstupům vyplývajícím z RVP ZV. Do jednotlivých ročníků jsou zařazena témata, která jsou nosná pro daný ročník.

Stávající praxe výuky dopravní výchovy na DDH je taková, že lektoři vyučují teoretickou část v souladu s tzv. Tematickým plánem dopravní výchovy

<http://www.ibesip.cz/data/web/soubory/dopravni-vychova/hriste/Tematicky-plan.pdf>

Na závěr výuky na DDH mají žáci ZŠ možnost složit praktickou zkoušku v podobě jízdy na jízdním kole po DDH podle pravidel silničního provozu. V případě úspěšného absolvování zkoušky žáci obdrží tzv. Průkaz cyklisty.

Faktem zůstává, že okrajové školy v krajích mají problém se účastnit výuky a výcviku na DDH z nejrůznějších důvodů, a to jak ekonomických (náklady na dopravu), tak i z důvodu velkých dojezdových vzdáleností na DDH. Mohou ale využít nabídky mobilních dopravních hřišť. Školy nemají ve většině případů možnost se výuky DV na DDH účastnit vícekrát, než jednou ročně.

Pro výuku na dopravním hřišti jsou vybrána témata, která ve škole nemohou být prakticky procvičena z důvodu absence vhodného vybavení. Je zcela mimo pochybnost, že si člověk si zapamatuje mnohem více vlastní zkušeností, než jen slovním vysvětlením. Proto je věnována pozornost především na osvojení si a zafixování praktických dovedností.

Každý vzdělávací celek je koncipován tak, aby naplnil časové možnosti dopravního hřiště ve vyučovacích blocích o délce 3 vyučovacích hodin.

Pro praktické ověření znalostí jsou v Metodice uvedeny úkoly. Úkoly jsou určeny pro instruktory na dětském dopravním hřišti (proto je vždy uveden INSTRUKTOR), ale nic nebrání tomu využít vybrané úkoly pro výuku dopravní výchovy i ve školním prostředí.